

## Tavallisten kielenkäyttäjien käsityksiä termeistä

---

*Päivi Pasanen  
Nykykielten laitos  
Helsingin yliopisto*

*According to the international standard ISO 704, terms represent general concepts in a special language in a specific subject field (ISO 704:2009(E): 34). Correspondingly, general language is not supposed to contain terms (see e.g. TTP s. v. yleiskieli) and, consequently, they are not expected to appear in general texts. However, sometimes the need arises to use special language to communicate particular concepts to the public. Therefore, based on my experience, I argue that terms are indeed used in everyday communication, for example in mass media.*

*In this paper, I discuss terms in general language communication. The study addresses the question of what type of concepts requiring special language are communicated in mass media. The textual corpus used for the study consists of news and comments on it published in the Finnish newspaper Helsingin Sanomat in 2011–2012. The corpus is available in the Language Bank of Finland and can be searched with the concordance search tool Korp.*

*The results of the study show that a large number of items which were designated as terms by the readers were not terms in any specific field. This implies that a reader's opinion of a term differs from that of a terminologist.*

**Avainsanat:** erikoiskieli, termi, yleiskieli

### 1 Tausta

Termejä on perinteisesti pidetty vain erikoiskieliin kuuluvina ja jopa tärkeimpänä erottavana piirteenä erikoiskielen ja yleiskielen välillä. Etsiessäni harjoitustekstejä opetustyötäni varten olen kuitenkin huomannut, että termejä esiintyy myös yleiskielisessä viestinnässä esimerkiksi sanoma- ja aikakauslehdissä. Tälle ”rajaloukkausta” muistuttavalle ilmiölle on pragmaattinen syy, sillä erikoisalojen uusista käsitteistä on tarpeen viestiä myös maallikoille.

Terminologisessa tutkimuksessa on perinteisesti keskitytty erikoiskieliseen viestintään ja aineistona on käytetty erikoisalatekstejä. Yleiskielisessä viestinnässä esiintyvät erikoisalan käsitteet ja termit ovat kuitenkin kiinnostavia terminologisen tutkimuksen kohteena, sillä usein on kyse uusista tai vanhoista käsitteistä, joiden sisällöstä käydään jostain syystä keskustelua julkisuudessa. Mielenpitoista esittävät viranomaiset, tutkijat ja maallikot. Aihe on hetken aikaa ”pinnalla”, kunnes keskustelussa päästään jonkinlaiseen yhteisymmärrykseen tai aihe muuten menettää ajankohtaisuutensa.

Artikkelissani kerron tutkimuksestani, jossa pyrin korpusaineiston avulla vastaamaan kysymyksiin, millaisia ovat ilmaukset, joita sanoma- ja aikakauslehtien kielessä nimit-

tään termeiksi, ja millaisia ovat näiden ilmausten takana olevat käsitteet. Aineistona on Helsingin Sanomien kotimaan uutisista ja niiden kommentteista yhden vuoden ajalta (2011–2012) koottu ja Kielipankkiin sähköisesti tallennettu korpus (HS.fi). Terminpoiminnassa hyödynnän Internet-selaimen avulla käytettävää *Korp*-konkordanssipalvelua (<https://korp.csc.fi>).

Käsittelen aluksi teoreettisesti termin käsitettä luvussa 2. Tämän jälkeen kuvaan tarkemmin tutkimusaineistoni ja tutkimusmenetelmäni luvussa 3. Luvussa 4 selostan aineistosta tekemäni konkordanssihaun tulokset ja luvussa 5 esittelen tutkimukseni johtopäätökset.

## **2 Termin käsite terminologian teoriassa**

Terminologisessa teoriakirjallisuudessa ja sanastotyön oppaissa on perinteisesti tehty ero erikoiskielen ja yleiskielen välillä (ks. esim. TSK 1988: 11–12). Nämä kielimuodot voidaan määritellä ensinnäkin käyttäjäryhmän avulla. Yleiskielen sanotaan olevan kaikille kielenpuhujille yhteinen, kun taas erikoiskieltä käytetään jonkin erikoisalan asiantuntijoiden keskinäisessä viestinnässä tai viestinnässä alan asiantuntijoilta tuleville asiantuntijoille eli opiskelijoille tai harvemmin maallikoille. Sen sijaan maallikoiden osallistuminen erikoisalaviestintään aktiivisina viestijöinä on teoreettisesti ajateltuna epätodennäköistä. Maallikoilla tarkoitan tässä yhteydessä ihmisiä, joilla ei ole viestittävän erikoisalan koulutusta. Voidaan toki kysyä, kuka on asiantuntija ja kuka maallikko jonkin erikoisalan näkökulmasta. Esimerkiksi ilmailun harrastajalla saattaa olla hyvinkin paljon tietoa ilmailusta, mutta kiinnostus ilmailuun ei vielä tee harrastajasta asiantuntijaa. Vastaavasti esimerkiksi taloudesta kiinnostunut maallikko saattaa olla hyvin perillä pörssikäsitteistä, vaikka häntä ei tällä perusteella luokitella talousasiantuntijaksi.

Toiseksi yleiskieli ja erikoiskieli voidaan määritellä käyttämällä piirrelajina kielellisiä piirteitä, joista tärkein on tietyyntyyppisen sanaston sisältyminen kieleen tai sen puuttuminen. Terminologian teorian näkökulmasta yleiskielen ja erikoiskielen erottelu on selkeä: sen mukaan termit ovat nimenomaan erikoiskieliin kuuluvien käsitteiden nimityksiä ja näin ollen tunnusomaisia erikoiskieliselle viestinnälle. Vastaavasti yleiskielessä ei pitäisi olla termejä, sillä esimerkiksi *Kielitoimiston sanakirjan* (Kotus 2014) mukaan yleiskieli on erikoiskielten sanastoa sisältämätön suositusten mukainen kirjoitettu ja puhuttu kieli. Erikoiskielten sanasto on laajempi käsite kuin termi, mutta mielestäni erikoiskielten sanastolla tarkoitetaan tässä määritelmässä ennen kaikkea termejä. Puhumalla termien sijasta erikoiskielten sanastosta voidaan kasvattaa liikkumavaraa, koska tällöin ei tarvitse tukeutua hankaliin, rajallisiin ja tutkijakohtaisiin termin määritelmiin (vrt. Kääntä 2007: 168).

Termin suomenkielinen määritelmä on Kansallisen tieteen termipankin mukaan ”erikoisalalla käytettävän yleiskäsitteen nimitys” (TTP s. v. *termi*). Määritelmä on suora lainaus Sanastokeskuksen toimittamasta Terminologian sanastosta ja pohjautuu kansainväliseen standardiin ISO 1087-1 (ISO 1087-1:2000(E/F): 6). Hieman vanhemmassa kansainvälisessä standardissa ISO 12620 termin määritelmään sisältyy lisäksi vaatimus, että käsitteen on oltava määritelty (ISO 12620:1999(E): 5). Tämä vaatimus on ollut kiistanalainen, eikä sitä ole uudemmissa lähteissä enää sisällytetty termin määritelmään. Muita termeille usein esitettyjä vaatimuksia ovat vakiintuneisuus ja riippumattomuus kontekstista. Termien erottaminen ei-termeistä yksiselitteisesti on terminologiassa kuitenkin edelleen avoin kysymys. Tällä hetkellä se kiinnostaa erityisesti automaattisten terminpoimintamenetelmien kehittäjiä, jotka ovat esittäneet erilaisia laskennallisia menetelmiä termiyden eli kielellisen yksikön ja erikoisalan käsitteen välisen suhteen vahvuuden mittaamiseksi.

Edellä kuvatut määritelmät rajaavat käsitteen *termi* ulkopuolelle yleiskielen käsitteiden ja yksilökäsitteiden nimitykset, mutta eivät rajaa termien käyttöä pelkästään erikoisalaviestintään. Näin määritelmä on sopuoinnussa havaitun todellisen kielenkäytön kanssa. Termien tosiasiallinen esiintyminen erikoisalaviestinnän ulkopuolella on otettu huomioon myös syksyllä 2014 Internetissä julkaistussa *Kielitoimiston sanakirjassa*, johon on koottu suomen nykyisen yleiskielen keskeiset sanavarat (Kotus 2014). Sanakirjan toimitusperiaatteiden mukaan sanakirjaan on valittu ”keskivertokansalaisen tarvitsemat termit”, jotka esiintyvät usein viestimissä (Nuutinen 2012). Osa näistä termeistä saattaa olla yleisnimiä, jotka ovat tieteellisen termin synonyymeja yleiskielessä (ks. ISO 12620:1999(E): 5–6). Lääketieteen ala on selkeä esimerkki erikoisalasta, jolla on tarpeen viestiä asiantuntijoiden lisäksi myös maallikoille. ”Maallikkoviestinnässä” käytetään tieteellisten termien sijasta yleisnimiä, kun esimerkiksi sairauksien uusista hoitomuodoista viestitään kansalaisille tiedotusvälineiden kautta. Terminologian teorian näkökulmasta tähän ryhmään kuuluvat käsitteiden nimitykset eivät ole termejä, ja ovat siksi jääneet usein huomiotta terminologisessa tutkimuksessa tai sanastotyössä. Perinteistä laajemman termikäsitteen vuoksi tutkimukseni sijoittuikin terminologisen tutkimuskentän reuna-alueelle ja lähenee kansanlingvistiikkaa, joka tarkastelee niin sanottujen maallikoiden käsityksiä kielestä ja kielellisiä asenteita (Mielikäinen & Palander 2014: 11). Maallikoiden käyttämien terminomaisten ilmausten nimitys ei ole kansanlingvistiikassakaan täysin vakiintunut, sillä käytössä ovat ainakin nimitykset *arkikielinen termi*, *maallikkotermi* ja *kansanomainen termi* (ks. esim. Mielikäinen & Palander 2002: 92; Mielikäinen & Palander 2014: 137, 145).

Sanastotyön oppaissa ei korpukseen valittavien lähteiden listassa mainita tavallisimpia tiedotusvälineitä, kuten sanoma- ja yleisaikakauslehtiä tai verkkojulkaisuja (ks. esim. TSK 1988: 142–143). Tämä onkin ymmärrettävää, sillä sanastotyön työläyden vuoksi on keskityttävä ”rikkaisiin” lähteisiin. Olisi kuitenkin aivan mahdollista, että sanasto

olisi tarkoitettu erikoisalaa tuntemattomille eli maallikoille, joiden on tarpeen selvittää esimerkiksi lehtien taloussivuilla mainittujen käsitteiden sisältö. Tässä tapauksessa sanastotyön aineistona voisivat olla myös tiedotusvälineiden tekstit.

Maallikoille tarkoitettun sanaston laatijalle esimerkiksi asiakaslehdet ovat hyviä termilähteitä, koska artikkeleiden yhteydessä saattaa olla niin sanottuja tietolaatikoita, joihin on koottu muutama tärkeä termi selityksineen. Esimerkiksi Osuuspankin asiakaslehdessä on palsta, jonka otsikko on ”termi ja selitys”. Määritelmiä ei ole laadittu sanastotyön oppaiden ohjeiden mukaan, mutta lukijoita ne varmasti palvelevat, koska ne ovat visuaalisesti selkeitä ja usein myös kuvitettuja. Näin asiakkaille pyritään välittämään tärkeää tietoa yrityksen toimialaan liittyvistä aiheista. Maallikoille tarkoitettussa sanastossa mielenkiintoa saattaisi herättää myös termin tausta ja syntyhistoria. Esimerkiksi Maaria Ylänkö (2012: 63) on selvittänyt, milloin termi *syrjäytyminen* tuli suomalaiseen tiedotusvälineiden kieleen. Hänen mukaansa termi tuli käyttöön 1990-luvun laman yhteydessä. Sitä ennen samasta ilmiöstä käytettiin nimitystä *köyhyys*. Ehkä aiempi nimitys haluttiin korvata vähemmän negatiivisia konnotaatioita sisältävällä nimityksellä.

Yleiskielisten tekstien käyttöä terminologisen tutkimuksen ja jopa sanastotyön tarpeisiin puoltaa se, että laajoja yleiskielen korpuksia on jo nyt saatavilla sähköisessä muodossa samoin kuin niiden analysointiin tarvittavia työkaluja. Sen sijaan valmiita erikoisalakorpuksia on vain niukalti saatavilla sähköisessä muodossa edes tutkimustarkoituksiin. Ellei tutkija halua ryhtyä kokoamaan omaa korpusta, on tyydyttävä tilanteeseen, jossa määrä korvaa laadun. Tutkimukseni toissijaisena tavoitteena onkin selvittää yleiskielisen korpuksen soveltuvuutta terminologisen tutkimuksen ja sanastotyön aineistoksi.

### 3 Aineisto ja menetelmä

Tämän tutkimuksen aineistona on Helsingin Sanomien kotimaan uutisista ja niiden kommentaateista yhden vuoden ajalta (5.9.2011–4.9.2012) koottu korpus (HS.fi), joka on käytettävissä Korp-konkordanssihakupalvelun kautta. Korp on Kielipankin konkordanssihakuohjelma, joka on kehitetty Ruotsin kielipankissa Språkbankenissa. Ohjelman avulla korpuksista voi etsiä tiettyä sanaa tai ilmausta ja nähdä sen esiintymiskontekstit. Aineisto on suojattu, mutta kirjautumalla palveluun HAKA-luottamusverkostoon kuuluvalla käyttäjätunnuksella, aineistoa voi käyttää ei-kaupalliseen tutkimukseen ilman erillistä käyttö lupaa (<https://korp.csc.fi>). Korpuksessa on 8 054 894 sanetta eli sananmuodon esiintymää (TTP s. v. *sane*).

Korp-konkordanssihakuliittymä toimii www-selaimella. Konkordanssilistasta pääsee hakusanaa näpäyttämällä myös kokotekstiin. Tein aineistosta laajennetun konkordanssihaun hakuehdolla *sana + sisältää + term*. Täydensin hakuehtoa valitsemalla ehdon *samaista pien- ja suuraakkoset*. Hakuehdon muotoilulla pyrin saamaan hakutulokseen

kaikki sananmuodot, jotka joko alkavat merkkijonolla tai päättyvät merkkijonoon *termi*. Hakuehdon valinnalla halusin myös kiertää termin käsitteeseen liittyvät teoreettiset ongelmat ja siirtää termiuden arvioinnin korpukseen valittujen tekstien kirjoittajille. Nokkelaksi kuvitteleman hakuehto nosti yllättäen esiin kysymyksen siitä, ovatko kirjoittajien käyttämät nimitykset todella termejä vai eivät.

Edellä kuvatulla hakuehdolla tehty konkordanssihaku tuotti korpuksesta 693 osumaa. Niistä 151 ei ollut sanojen *termi*, *terminologia* tai *termistö* taivutusmuotoja tai nämä sanat sisältäviä yhdyssanoja, vaan esimerkiksi sanojen *terminaali*, *terminen*, *termiitti* tai *termostaatti* taivutusmuotoja tai nämä sanat sisältäviä yhdyssanoja. Ei-validien osumien karsinnan jälkeen konkordanssilistaan jäi 542 validia osumaa. Hakuehto tuotti tulokseksi 436 *termi*-sanan eri taivutusmuotoa, 65 yhdyssanaa, joissa sana *termi* on yhdyssanan osana, sekä 30 sanan *terminologia* ja 11 sanan *termistö* eri muotoa.

Merkillepantavaa hakutuloksessa on, että usein termien ympärillä on lainausmerkit tai yksinkertaiset lainausmerkit. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita, että ilmauksen termiys olisi jotenkin epävarma, vaan lainausmerkkejä on käytetty erottamaan termi muusta tekstistä.

Aineiston anonymisoinnista johtuen kokoteksteissä ei näy kirjoittajan nimeä, mutta kyläkin tieto siitä, onko konkordanssi toimittajan kirjoittamasta jutusta vai lukijan kommentista. Yllättävää oli, että yli 500 validin tuloksen joukossa oli vain 21 toimittajan kirjoittamaa tekstiä. Joko toimittajat eivät ole käsitelleet termiasioita kovin innokkaasti tai ovat varoneet käyttämästä sanaa *termi*.

#### 4 Tulokset

Kun tarkastellaan Korp-konkordanssihaun tuloksia erikoisaloittain, ylivoimaisesti suurin osa tuloksista kuuluu lain ja hallinnon kieleen. Muita erikoisaloja ovat muun muassa lääketiede, tekniikka ja tilastotiede. 40 osumassa kirjoittaja on itse luokitellut termin tietylle erikoisalalle kuuluvaksi ja sanonut, että termi on esimerkiksi lääketieteellinen (*päihde*), lakitermi (*lapsensurma*) tai juridinen (*huume*), tilastotieteellinen, psykologian (*kognitiivinen dissonanssi*), tietotekninen (*monesta moneen*), kirjanpidollinen (*kuolettaminen*), kirkollinen (*avioliitto*), kosmeettisen kirurgian termi tai yleensä tieteellinen termi. Muuna luokitteluperusteena kirjoittajat käyttävät kielimuotoa ja luokittelevat termejä esimerkiksi virkatermeihin tai neosuomen termeihin.

Eniten kommentteja kirjoittivat *maahanmuutto*, *turvallisuus*, *vanhemmuus*, *politiikka* ja *kielipolitiikka*. Jos oletetaan, että kaikki kommentit ovat lukijoiden reaktioita toimittajien kirjoittamiin juttuihin tai aiempiin kommentteihin, niin korpukseen sisältyvien tekstien julkaisuajankohtana juuri nämä aiheet ovat olleet tiedotusvälineissä esillä. Ajan-

kohtaisten aiheiden rinnalla esiin tulivat kestoaiheet *ihmisten luokittelu, ruoka, uskonto, päihheet, terveydenhoito, ihmissuhteet* ja *ympäristö*.

Terminologisesta näkökulmasta kiinnostavaa on tutkia, miten termeistä keskustellaan. Lukijan kommentissa saattaa *termi*-sanana edessä olla jokin määräite, jonka voi tulkita kirjoittajan mielipiteeksi termistä tai sen takana olevasta käsitteestä. Termi voi olla esimerkiksi *sokerikuorrutettu* (uusliberalismi), *hieno* (oppilaaksiottoalue), *mielenkiintoinen* (erityinen hakkerointi), *uusi* (ilmastonmuutos), *sekava* (pyörätien jatke) tai *typerä* (karpaus). Enemmän kuitenkin on mielipiteitä siitä, onko termi oikea tai väärä:

Mielestäni termi ruuhkamaksu on lähtökohtaisesti väärä . Ottaisin tilalle saatemaksun . Eli alueille , missä liikenteen melu- ja pakokaasupäästöt ylittävät normit , joutuisi aiheuttamastaan haitasta maksamaan . (Saatemaksu 1.12.2011)

Kommentoijat ovat myös huolissaan termien huolimattomasta käytöstä ja muistuttavat esimerkiksi, että ”[termin] kieliasu on syytä tarkistaa” tai ”termien kanssa pitäisi olla tarkkana”. Joskus omia mielipiteitä tuodaan esiin pehmeämmin sanomalla, että itse käytän tai en käyttäisi tiettyä termiä.

Termiehdokkaiden termiyden selvittämiseksi valitsin lähempään tarkasteluun osumalistasta ne osumat, joissa hakuehtoa vastaa muoto *termi X*, jossa X on kirjoittajan antama termi. Näistä osumista termiehdokas on helposti poimittavissa, se on valmiiksi perusmuodossa, ja kirjoittaja on varma ehdokkaan termiydestä. Tällaisia osumia konkordanssilistassa on 36 ja eri termiehdokkaita osumissa 33. Termiehdokkaiden termiyden ensisijaiseksi kriteeriksi asetin sen, että ehdokas on otettu erikoisalan sanastoon tai yleis kielen sanakirjassa hakusanan yhteydessä on erikoisalaa osoittava lyhenne. Tein haun kolmesta termipankista (TEPA, TTP ja IATE) ja *Kielitoimiston sanakirjan* verkkoversiosta (Kotus 2014). Sanaliittotermien termiyttä selvitin myös Internet-hakujen avulla. Termipankeista kattavin on Euroopan Unionin monikielinen termitietokanta, josta käytetään lyhennettä *IATE*. 1,4 miljoonan termitietueen tietokanta osoittautui parhaaksi termilähteeksi tässä tutkimuksessa, sillä liki puolet tarkastelluista termiehdokkaista varmistui jonkin erikoisalan termeiksi tämän tietokannan avulla. Myös suomalaiset *Sanastokeskus TSK:n termipankki* (TEPA) ja Helsingin yliopiston *Kansallinen tieteen termipankki* (TTP) ovat käyttökelpoisia termilähteitä tutkimustarkoituksiin. Ne eivät ole yhtä laajoja kuin EU:n termipankki, mutta kumpikin niistä sisältää myös sellaisia termejä, joita ei ole kahdessa muussa termipankissa.

Kaikissa kolmessa termipankissa ovat aineistosta poimitut termit *alue, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen* ja *oikeusvaltio*. Termejä ovat todennäköisesti myös *korkeasti koulutettu, välittäminen, vähäinen haitta, hoitoala, ruuhkamaksu, lievä rattijuopumus, suvaitsevaisuus, avainromaani, naisopettaja, avioliitto, palestiinalaisalue, elvytyspaketti* ja *tutkija*, sillä nämä käsitteiden nimitykset tai niiden lähikäsitteiden

nimitykset löytyvät vähintään yhdestä termipankista. Termiehdokas *tappaminen* löytyy EU:n termipankista vain termin osana. Näitä selkeästi jollekin erikoisalalle kuuluvien käsitteiden nimityksiä on tapana nimittää myös teknisiksi termeiksi silloin, kun tähän ryhmään kuuluvat termit on tarpeen erottaa muista termeistä. Ainoastaan yleiskielen sanakirjassa esiintyvät termiehdokkaat *kukkahattu* (yhdyssanas *kukkahattutäti*), *muutosvastarinta*, *riittävä puolustusvalmius* (ilman määriteosaa), *neuvostovastainen*, *hyysääminen* (verbinä *hyysätä*) ja *eroahdistus*, joka kuuluu *Kielitoimiston sanakirjan* mukaan psykologian erikoisalalle. Tämän ryhmän termejä voisi nimittää arkikieliseksi termeiksi, jolloin ne erottuvat teknisistä termeistä. Olen lainannut käsitteen *arkikielinen termi* kansanlingvivistisestä tutkimuksesta ja tarkoitan sillä kansanomaiseen kielenkäyttöön kuuluvaa erikoisalakäsitettä nimeävää ilmausta (ks. luku 2).

Termiehdokkaita *häirikkökarhu*, *ikuinen matka*, *meemikompleksi*, *kantaväestöviha*, *elinkeinopoliittisin perustein*, *hesalaiset*, *arvauskeskus*, *mereen johtava purkupuutti*, *vallan vahtikoira* ja *amuk* ei löytynyt termipankeista eikä yleiskielen sanakirjasta. Jos tämä tulos on yleistettävissä koko aineistoon, termiehdokkaista noin joka kolmas ei ole minäkään erikoisalan termi, vaan mahdollisesti ilmaus, jota käytetään tiedotusvälineissä hetkellisesti ajankohtaisen asian käsittelyn yhteydessä, kuten *häirikkökarhu*, tai uusi ilmaus, jota ei vielä löydy termipankeista tai sanakirjoista. Ilmaus voi olla myös väritynyt (*arvauskeskus*), puhekielinen (*hesalaiset*) tai tilapäismuodoste (*kantaväestöviha*). Kaikkia ”termejä” ei välttämättä ole edes tarkoitettu vakavasti otettaviksi.

Tutkimukseni tulokset tukevat Mielikäisen ja Palanderin havaintoa, jonka mukaan jokapäiväisessä kielenkäytössä sanaa *termi* käytetään silloin, kun pyritään täsmälliseen ilmaisuun tai halutaan vaikuttaa asialliselta tai tieteelliseltä (Mielikäinen & Palander 2014: 122). *Termi*-sana on siis eräänlainen tehokeino, jolla kielenkäyttäjät pyrkivät saamaan viestiinsä vakuuttavuutta. Antamalla erikoisalakäsitteille arkikielisiä nimityksiä, niihin saatetaan yhdistää merkityksiä tai konnotaatioita, joita niillä ei ole erikoisalan asiantuntijoiden viestinnässä (vrt. Mielikäinen & Palander 2014: 112).

Joidenkin termiehdokkaiden termiys vahvistuu kuitenkin Internet-haulla. Tällaisia ovat esimerkiksi termiehdokkaat *elinkeinopoliittisin perustein* ja *mereen johtava purkupuutti*, joihin kohdistuva Internet-haku tuottaa runsaasti osumia. Ilmaus *elinkeinopoliittisin perustein* on hyvin yleinen hallinnon alan teksteissä ja ansaitsisi yleisyytensä ja muodon pysyvyyden perusteella termin tai vähintäänkin terminologisen fraasin statuksen. Sana-liitto *mereen johtava purkupuutti* on mielenkiintoinen terminologian näkökulmasta. Ilmausta käytetään laajalti tiedotusvälineiden kielessä, mutta termipankeista sitä ei löydy. Sen sijaan niistä löytyvät lähikäsitteitä nimeävät termit *mereenpurkupaikka* (IATE; TEPA) ja *mereenpurku* (TTP).

Tarkasteluun valitut termiehdokkaat sekä niitä koskevien hakujen tulokset on koottu artikkelin liitteenä olevaan taulukkoon. Termiehdokkasiin mahdollisesti kuuluneet lainausmerkit on poistettu. Sulut osoittavat, että lähteessä on lähikäsitteen nimitys.

## 5 Johtopäätökset

Tutkimukseni tavoite oli vastata kysymykseen, millaisia ovat ilmaukset, joita sanoma- ja aikakauslehtien kielessä nimitetään termeiksi, ja millaisia ovat näiden ilmausten takana olevat käsitteet. Tutkimus osoitti, että yleiskielen teksteissä käytetään sanaa *termi*, mutta eri tehtävässä ja merkityksessä kuin erikoisalaviestinnässä. Sanalla *termi* voidaan esimerkiksi tehostaa viestin vakuuttavuutta. Niin sanottujen tavallisten kielenkäyttäjien käsitys siitä, mikä on termi, eroaa huomattavasti kielen tai erikoisalan ammattilaisten käsityksestä. Suuri osa termiehdokkaiden taustalta paljastuvista käsitteistä ei tutkimukseni mukaan ole minkään erikoiskielen yleiskäsitteitä. Moni sellainen ilmaus, jolle lukija on antanut termin statuksen, on väritynyt ilmaus tai fraasi, jonka takaa ei löydy selkeästi määriteltyä erikoiskielen käsitettä. Sanalla *termi* kuitenkin viitataan kirjoittajan mielestä jollakin tavalla erityisen sisällön saaneeseen, poikkeukselliseen käsitteeseen.

Analyysin tuloksena syntyneen ”termilistan” perusteella on ilmeistä, että maallikon ja terminologin käsitykset termistä eroavat toisistaan. Sama pätee maallikon ja toimittajan käsityksiin, sillä *termi*-sanaa oli käytetty useammin kommentoissa kuin toimittajien kirjoittamissa jutuissa.

Tutkimukseni aluksi oletin, että kommentoissa olisi asiantuntevien lukijoiden selostuksia termien ja käsitteiden käytöstä, mutta hakutulosten perusteella näyttää siltä, että suurin osa kommentoijista ei ole erikoisalan asiantuntijoita, vaikka joukossa on myös asiantuntevia kommentteja käsitteiden sisällöstä ja termeistä. Puolueettoman asiantuntijuuden sijasta konkordanssihaun tuloksissa näkyy lukijoiden arvottava ja kantaa ottava suhtautuminen termeihin ja käsitteisiin.

Termien tarkastelu yleiskielisen viestinnän kontekstissa venyttää terminologisen tutkimuksen ja sanastotyön rajoja perinteisen terminologian teorian tarjoaman tilan ulkopuolelle ja osoittaa, että tiedotusvälineiden yleiskielisessä viestinnässä on terminologian näkökulmasta mielenkiintoista tutkittavaa. Tavallisten kielenkäyttäjien kielessä muovautuneet arkikieliset termit saavat värikkäitä piirteitä, herättävät tunteita ja ärsyttävätkin. Terminologien on aika ottaa nämäkin erikoisalakäsitteiden nimitykset tutkimuskohteeksi. Terminologisen tutkimuksen laajentaminen kansanomaiseen kielenkäyttöön kuuluvien ilmausten tutkimukseen tarjoaa myös mahdollisuuden tehdä yhteistyötä kansanlingvistiikan tutkijoiden kanssa.



## Lähteet

- HS.fi = *Helsingin Sanomien uutiskommenttiaineisto*. [lainattu 7.4.2015]. Saatavilla: <https://korp.csc.fi>
- IATE = *Inter-Active Terminology for Europe*. [lainattu 21.4.2015]. Saatavilla: <http://iate.europa.eu/>
- ISO 704:2009(E) *Terminology work – Principles and methods*. 3. painos. Geneve: ISO.
- ISO 1087-1:2000(E/F) *Terminology work – Vocabulary – Part 1: Theory and application*. Geneve: ISO.
- ISO 12620:1999(E) *Computer applications in terminology – Data categories*. Geneve: ISO.
- Kielipankki. FIN-CLARIN-konsortion ja Tieteen tietotekniikan keskuksen palvelukokonaisuus. [lainattu 7.4.2015]. Saatavilla: <https://kitwiki.csc.fi/twiki/bin/view/FinCLARIN/KielipankkiKoti>
- Kotus 2014 = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskus. [lainattu 21.4.2015]. Saatavilla: <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>
- Kääntä, Liisa (2007). Hiitistä lähtöön – pelivihjeiden sanastollisia piirteitä. Teoksessa: *Ikä ja kieli. Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisuuden tutkijaryhmän (VAKKI) julkaisu nro 34*, 167–176. Toim. Nina Niemelä & Esa Lehtinen. Vaasa: Vaasan yliopisto. [lainattu 21.4.2015]. Saatavilla: [http://www.vakki.net/publications/2007/VAKKI2007\\_Kaanta.pdf](http://www.vakki.net/publications/2007/VAKKI2007_Kaanta.pdf)
- Mielikäinen, Aila & Marjatta Palander (2002). Suomalaisten murreasenteista. *Sananjalka* 44, 86–109. [lainattu 22.8.2015]. Saatavilla: [https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10224/3643/mielikainen\\_86-109.pdf](https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10224/3643/mielikainen_86-109.pdf)
- Mielikäinen, Aila & Marjatta Palander (2014). *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. Helsinki: SKS.
- Nuutinen, Liisa (2012). Lääketieteen sanastoa yleiskielen sanakirjassa. *Kielikello* 3. [lainattu 1.12.2014]. Saatavilla: <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=2513>
- TEPA = *Sanastokeskus TSK:n termipankki*. [lainattu 21.4.2015]. Saatavilla: <http://www.tsk.fi/tepa/>
- TSK 1988 = *Sanastotyön käsikirja. Soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät*. 1. painos. Toim. Tekniikan Sanastokeskus ry. TSK 14. Helsinki: Suomen Standardisimisliitto SFS ja Tekniikan Sanastokeskus ry. 1988.
- TTP = *Tieteen termipankki*. [lainattu 24.3.2015]. Saatavilla: [tieteentermipankki.fi](http://tieteentermipankki.fi)
- Ylänkö, Maaria (2012). Mitä syrjäytyminen syrjäytti? *Yliopisto* 10, 63.

## Liite

**Taulukko 1.** Tarkasteluun valittujen termiehdokkaiden esiintymät termipankeissa ja yleiskielen sanakirjassa

Termiehdokas	Tepa	TTP	IATE	Kotus
alue	x	(x)	x	x
amuk				
arvauskeskus				
avainromaani		x		x
avioliitto	x		x	x
elinkeinopoliittisin perustein				
elvytyspaketti			(x)	
eroahdistus				x (psyk.)
hesalaiset				
hoitoala	x			x
hyysääminen				(x)
häirikkökarhu				
ikuinen matka				
kantaväestöviha				
korkeasti koulutettu			(x)	
kukkahattu				(x)
lievä rattijuopumus	(x)		(x)	(x)
meemikompleksi				
mereen johtava purkuputki				
muutosvastarinta				x
naisopettaja			x	x
neuvostovastainen				x
oikeusvaltio	(x)	x	x	x
palestiinalaisalue			x	
riittävä puolustusvalmius				(x)
ruuhkamaksu			x	x
suvaitsevaisuus			x	x
tappaminen			(x)	(x)
tutkija	x		x	x
vallan vahtikoira				
vähäinen haitta		(x)	(x)	(x)
välittäminen		x	(x)	
yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen	(x)	(x)	(x)	